

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ НАУКОВОГО ПАРКУ НА БАЗІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

О. П. Коюда, канд. екон. наук

Постановка проблеми. Важливу роль у розвитку інноваційного підприємництва відіграє інноваційна інфраструктура, яка являє собою комплекс підприємств, організацій і закладів, які розробляють і виготовляють науково-технічну продукцію, сприяють ефективному функціонуванню інноваційного ринку, виконують роботи і надають послуги, пов'язані з плануванням і виконанням інноваційного процесу, виробництвом і реалізацією інноваційної продукції. Формування організаційно-інноваційних структур, які сприяють створенню та втіленню інноваційних розробок є особливо актуальним для України. Входження країни в ринкові умови та можливості впровадження інноваційних розробок потребують створення відповідних умов для комерціалізації ідей інноваційної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій виявив певні недоліки сучасної інноваційної моделі економіки України, серед яких – відсутність практичної можливості використовувати науково-кадровий потенціал вищої школи [1–4]. Системний аналіз взаємовідносин і взаємодій складових процесу генерації знань на базі науково-дослідних організацій і вищих навчальних закладів (ВНЗ), а також розповсюдження, накопичення і впровадження результатів науково-дослідних робіт (НДР) дають змогу обґрунтувати відповідні рішення в законодавчому і виконавчому аспекті. Наука, освіта, інноваційні розробки є тими складовими, які визначають економіку знань і забезпечують просування результатів НДР до впровадження.

Мета статті. Для збереження науково-технологічного потенціалу, забезпечення інноваційного розвитку України та переходу до економіки знань необхідно розробити і реалізувати ефективні заходи для вирішення зазначених проблем. Одним із таких заходів має стати створення наукових парків (НП), які можуть і мають стати дієвим елементом проведення ефективної державної політики, підвищення конкурентоспроможності як окремих галузей, так і економіки

України в цілому [3; 4]. На сучасному етапі розвитку економіки, коли втрачено багато часу і потенційних можливостей щодо забезпечення інноваційного розвитку вітчизняних підприємств, залишилось одне з головних завдань – ефективне використання науково-технічного потенціалу вищої школи. У цьому напрямі був зроблений дуже важливий крок – прийняття Закону України «Про наукові парки» [5]. На основі проведених досліджень слід відмітити, що створення наукових парків, є першим кроком до ефективного використання науково-технічного потенціалу вищої школи.

Результати. Дослідженням теоретичних і практичних аспектів створення, функціонування і розвитку технопарків і наукових парків займалися зарубіжні і вітчизняні, науковці, зокрема: В. Гесць, В. Соловйов, Л. Федулова, М. Мазур та інші, але питання щодо створення наукових парків на базі провідних вищих навчальних закладів, їхніх особливостей і головних проблем потребують детального аналізу, вивчення і розробки конкретних рекомендацій.

Прийняття Закону України «Про наукові парки» і відповідних законодавчо-правових актів щодо функціонування ВНЗ, засновників, партнерів та інших суб'єктів у процесі створення і використання інноваційних розробок не вирішило багато проблем стосовно [7; 8]:

- визначення організаційно-правової форми господарювання наукового парку;
- розробки статутних документів наукового парку конкретного ВНЗ;
- розробки механізму взаємовідносин і взаємодій ланцюга Міністерство освіти і науки України – ВНЗ – науковий парк – винахідник процесу комерціалізації інтелектуальної власності ВНЗ і партнерів.

Останнє питання досить складне і потребує окремого детального дослідження.

Один із головних чинників організації і функціонування НП – визначення організаційно-правової форми господарювання і відповідне доопрацювання, доробка та узгодження відповідних законодавчих актів щодо цього питання. У табл. 1 наведено точки зору фахівців Донецького і Харківського регіонів стосовно організаційно-правової форми господарювання наукового парку. Пропонується (для доопрацювання закону) нова організаційно-правова форма наукового парку як спільне підприємство, засноване на держав-

Можливості створення наукового парку на базі ВНЗ згідно з чинним законодавством України

Створення наукового парку у формі:	Специфіка (недоліки)
державного підприємства	За своїми цілями повинен виконувати функції наукового парку, але у такого державного підприємства є такі ж проблеми щодо інтелектуальної власності , як і в державних університетів
ТОВ, ЗАТ (приватне) чи ВАТ (публічне)	Потребує змін у Законі України «Про вищу освіту», які б дозволяли державним університетам створення комерційних підприємств шляхом участі в їхніх статутних фондах та отримання дивідендів від їхньої діяльності. Також до цих проблем додається ще фінансова проблема, тому що науковий парк у формі ТОВ, ЗАТ чи ВАТ є прибутковим підприємством і повинен сплачувати податки, що суттєво обмежує діяльність і розвиток наукового парку. Крім цього, створення наукового парку у формі товариства передбачає швидке одержання великого прибутку, що нереально для більшості існуючих об'єктів ІВ
Об'єднання (асоціації) підприємства із статусом юридичної особи	Призводить до тих самих проблем, що й у попередньому випадку, виникають додаткові обмеження щодо розподілу прибутку між неприбутковими державними університетами та інститутами
Об'єднання (асоціації) підприємства без статусу юридичної особи	Перетворює науковий парк у підрозділ університету: такий, як центр, який не має права займатися питаннями комерціалізації інтелектуальної власності
Громадської організації – об'єднання громадян, коли університет і академічні інститути беруть участь у створенні та діяльності наукового парку як колективні члени	Така форма наукового парку має статус неприбуткової організації, тобто не сплачує податки, але має можливості виконувати роботи з упровадження результатів наукових досліджень і технологічних розробок своїх членів (винахідників університету, інститутів та інших підприємств) і оплачувати труд своїх членів та інших виконавців робіт, які не суперечать цілям такої організації. Існують обмеження в процесі комерціалізації інтелектуальної власності

Примітки: 1. Неприбуткова організація – це юридична особа, що утворюється без мети отримання прибутку для забезпечення діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, сприяння виконанню функцій держави або місцевого самоврядування, розвитку громадянського суспільства та реалізації прав і свобод громадян.

2. Громадська організація є видом суспільної самоорганізації (громадян та/або юридичних осіб), що створюється з метою реалізації суспільних інтересів у визначеній статуту сфері, галузі чи секторі діяльності, а також задоволення і захисту законних спільних інтересів своїх членів. Громадські організації є неприбутковими.

ній (або) приватній власності та власності трудового колективу зі статусом неприбуткової установи, яка створюється територіально там, де розміщені ВНЗ і промислові підприємства (суб'єкти впровадження інноваційних розробок). Саме організаційно-правову форму господарювання буде покладено в основу розробки статуту наукового парку, засновницького договору, положення щодо взаємовідносин засновників, договорів між науковим парком, партнерами і засновниками, документів щодо комерціалізації інтелектуальної власності.

Аналіз діяльності українських технопарків показує, що головним чином увага приділяється створенню нових і збільшенню кількості задіяних робочих місць. Про це свідчить і зарубіжний досвід. Так, у разі створення одного робочого місця у сфері промислових досліджень автоматично виникає 4–7 робочих місць

[3; 6; 7].

Науковий парк (як інноваційна структура) у складі навчального закладу – це нова форма організації процесів комерціалізації, упровадження науково-технологічних напрацювань, інноваційних розробок, що потребує відповідних зусиль як на початковій стадії, так і для досягнення ефективної діяльності. Створення наукового парку передбачає вирішення таких проблем:

- підготовка і організація діяльності наукового парку. Окрім законодавчої бази необхідно напрацювати відповідні механізми реалізації прав і обов'язків НП як учасника інноваційного процесу. Це досить тривалий період, який обумовлюється необхідністю підготовки, узгодження і затвердження установчих документів; вибору і прийняття найбільш оптимальної організаційної структури; набору підготовлених працівників і висококваліфікованих керівників;

налагодження бізнес-процесів і ефективних бізнес-моделей у взаємодії з ученими, науковими групами, структурними підрозділами університету, а також зовнішніми організаціями;

- функціонування НП потребує затвердження підзаконних актів і механізмів реалізації на основі законодавчих актів. Особливо це стосується механізму підвищення ефективності роботи НП у складних фінансово-економічних умовах як у країні, так і у світі;

- взаємодія наукового парку і структурних підрозділів університету як засновника НП. Це досить значний спектр питань, які пов'язані з виконанням проєктів, фінансуванням (у тому числі формування необхідних фондів), патентно-ліцензійною діяльністю, механізмом передачі обладнання, нематеріальних активів, а також інші організаційно-економічні та юридичні аспекти діяльності наукового парку;

- взаємовідносини між НП – ВНЗ – МОН – КМУ

в питаннях створення, функціонування та розвитку парку на базі вищого навчального закладу.

На нашу думку, необхідно виокремити питання, які виникають на початковій стадії створення та функціонування НП. Досвід вирішення таких питань напрацьовано у Харківському національному економічному університеті (ХНЕУ). Спочатку була вивчена «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів» [8] як основа стратегічного інноваційного розвитку Харківського регіону і безпосередньо університету. Потім були розроблені відповідні заходи (табл. 2) щодо створення і функціонування наукового парку ХНЕУ на підставі використання інноваційного потенціалу університету з урахуванням особливостей регіону [9]. Розроблені кроки дають змогу здійснювати узгодження системних змін у всіх ланках мережі НІС–наука–освіта–підприємництво і винахідництво– управління та

Таблиця 2

Заходи щодо створення НП згідно зі стратегією інноваційного розвитку України і Харківського регіону

№ п/п	Заходи	Коментар
1	Створення системи національних дослідницьких університетів на базі ВНЗ. Цьому статусу має бути гарантоване надання державної підтримки щодо фінансування їхньої наукової діяльності, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення при покладанні відповідальності на них за рівень наукоємності освіти в країні	Для ХНЕУ потенційна можливість – отримати статус дослідницького університету
2	Створити науково-дослідний фонд (не менше 25% від залучених коштів, для державних ВНЗ – не менше 10% для недержавних)	Передбачається для всіх форм власності ВНЗ України
3	Створити спеціальний державний фонд спільних науково-дослідних програм університетського, академічного і промислового секторів науки (до 10% від виділених з бюджету на науку; установити певні стимули для залучення до фонду коштів недержавних інвесторів)	Потенційні можливості ХНЕУ дадуть змогу отримати держзамовлення на інноваційні розробки через науковий парк для участі в розробці та впровадженні інноваційних проєктів і підтримки інноваційних підприємств
4	Поширити практику виконання міждисциплінарних досліджень безпосередньо у ВНЗ, ліквідувавши розпорошеність у цьому питанні	У ХНЕУ за наявності факультетів (спрямованості підготовки) можливо виконання науково-дослідних робіт і проведення досліджень галузевого, регіонального, міжнародного спрямування тощо
5	Установити норму, згідно з якою будь-яка кафедра має право на існування за умов виконання поряд з учбовою роботою наукових досліджень за своїм профілем	Звернути увагу всіх кафедр університету на першочерговість науково-дослідних робіт кафедри і розробити систему стимулювання в університеті та рівень оплати з використанням коригуючих коефіцієнтів
6	Переглянути норми учбового навантаження професорсько-викладацького складу з метою поступового його доведення до раціональних норм, установлених у дослідницьких університетах розвинутих країн	Розробити положення щодо норм навантаження та коригування на участь у НДР університету

можливості реалізації інноваційного фактора щодо забезпечення розвитку української економіки [8]. Це потребує реформування вузівського сектору науки з урахуванням вимог часу та перспектив ефективного використання висококваліфікованих кадрів вищої школи [4; 6].

Висновки

Головна задача вищої школи – приведення системи підготовки висококваліфікованих спеціалістів у відповідність до ринкових потреб і підвищення їхньої здатності ефективно працювати в інноваційній економіці. З урахуванням потенційних можливостей, особливостей ХНЕУ, рівня підготовки фахівців, іміджу тощо слід використати запропоновані заходи для реформування університету на найближчу перспективу. Для підтримки початкуючих учених-підприємців необхідно проводити підготовку (навчання) за такими питаннями становлення й розвитку економіки і бізнесу: менеджмент, маркетинг, фінансовий менеджмент, управлінський і бухгалтерський облік, захист інтелектуальної власності, управління інтелектуальною власністю, управління персоналом, аудит, моніторинг і ін. Особливу увагу слід приділити маркетингу щодо попиту і пропозицій інноваційних розробок та їхнього використання на підприємствах.

Здійснення запропонованих заходів в університеті передбачає таке:

- проведення аналізу науково-дослідної роботи університету та потенційних можливостей ХНЕУ;
- формування освітньої програми і положення про конкурс бізнес-планів, програмних продуктів;
- розробка статутних документів і положення про науковий парк на базі ХНЕУ;
- розробка положення про інтелектуальну власність ХНЕУ;
- розробка програми взаємодії наукового парку та ХНЕУ.

Державне агентство України з інвестицій та інновацій виявило потребу створення нових наукових парків і це підтвердилося численними зверненнями від провідних наукових організацій, вищих навчальних закладів і наукових установ. За ініціативою Міністерства освіти і науки України у червні 2010 р. був проведений круглий стіл за участю представників влади, вищих навчальних закладів із різних регіонів країни, технопарків. Це дало змогу обговорити найактуальніші питання і запропонувати першочергові заходи щодо створення наукових парків на базі вищих навчальних закладів. На основі узагальнення та систематизації матеріалів у процесі обговорень були виділені такі основні завдання ВНЗ при створенні НП:

- узгодити діючі законодавчо-нормативні акти щодо діяльності НП;
- конкретизувати існуючі програми інноваційного

розвитку на усіх рівнях: держава – регіон – галузь – підприємство;

- чітко визначити пріоритети державної інноваційної політики;
- визначити відповідальність усіх гілок влади та міру відповідальності при порушеннях;
- провести слухання представників вищої школи щодо створення наукових парків для виявлення недоліків і переваг проведення процесу створення НП;
- сформувати робочі групи за регіонами для створення НП з урахуванням специфіки та особливостей вищого навчального закладу та регіону;
- напрацювати комплекс заходів щодо формування ПВ (НІС – РІС) та ефективного його функціонування;
- вирішити питання щодо використання інтелектуальної власності за ланцюгом: розробник – НП – ВНЗ – МОН – виробництво і стимулювання й захоплення науково-технічної творчої праці особистості й колективу.

Вирішення перелічених завдань потребує проведення подальшого дослідження й аналізу існуючої бази законодавчо-нормативних актів і виявлення потреби в розробці нових і напрацьованні рекомендацій, пропозицій для всіх учасників цього досить складного процесу

ЛІТЕРАТУРА

1. Савченко Я. Від нового знання до доданої вартості. Винаходи в Україні – хто їх робить? // Інвестиційний та інноваційний розвиток – 2008. – № 3. – С. 31–40.
2. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетический эффект инноваций). – К.: Феникс, 2006. – 560 с.
3. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. д-ра екон. наук, проф. Л. І. Федулової. – К.: Основа, 2005. – 552 с.
4. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України. Т.2: Інноваційно-технологічний розвиток економіки / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семіноженка. – К.: Фенікс, 2007. – 564 с.
5. Закон України «Про наукові парки» від 25.06.2009 р. № 1563-VI // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1563-17>
6. III Міжнародний форум: «Сучасна інноваційна політика: стан, проблеми та перспективи розвитку» (МОН України, Німецьке товариство технічного співробітництва, Дніпропетровська обласна державна адміністрація) м. Дніпропетровськ, 2009 р. – 180 с.
7. Круглий стіл «Наукові парки: українські реалії та світовий досвід» (МОН України, Німецьке товариство технічного співробітництва), 4 червня 2010 року м. Київ.
8. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / За заг. ред. В. І. Полохала. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.
9. Коюда О. П. Регіональне інституційне забезпечення інноваційного розвитку. Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність: Матеріали VI (XVIII) Всеукр. наук.-практ. конф., Київ 11–12 березня 2010 р.: тези доповідей..